

Iwona Mandrzejewska-Smól

Bydgoszcz

DZIAŁALNOŚĆ ZAWODOZNAWCZA JAKO FORMA PRZYGOTOWANIA DO KSZTAŁCENIA ZAWODOWEGO

Proces integracji Polski z Unią Europejską, wspólny rynek towarów, usług (w tym również usług edukacyjnych) są czynnikami, które powodują konieczność reform edukacyjnych, dotyczących również kształcenia zawodowego. Przemianom społeczno-ekonomicznym uległy niemalże wszystkie dziedziny życia społecznego, a zwłaszcza jedna z najważniejszych, którą jest praca zawodowa. Gospodarka rynkowa postawiła przed potencjalnymi kandydatami na pracowników nowe, niejednokrotnie trudne wymagania. Wymusiła ponadto konieczność rozwoju ustawicznej edukacji zawodowej dla aktualnie zatrudnionych i bezrobotnych. Należy dodać, że problematykę edukacji zawodowej rozpatruje się obecnie zarówno jako edukację szkolną młodzieży, a także jako edukację dalszą – ustawiczną, szkolną, jak i pozaszkolną osób dorosłych będących w okresie aktywności zawodowej. Edukacja szkolna dzieci i młodzieży bowiem jest powszechnie uznawana za podstawę dalszego, trwającego do końca życia kształcenia.

Nowe wymagania rynku pracy powodują, iż w ramach polityki państwa w dziedzinie rozwoju ludzkich zasobów pracy reforma szkolnictwa zawodowego stanowi jeden z najistotniejszych elementów zmian w edukacji zawodowej. Nie bez znaczenia są umiejętności zachowania się na rynku pracy, a także zdobywanie nowych umiejętności czy kwalifikacji. Oznaczałoby to przygotowanie młodzieży oraz osób znajdujących się już na rynku pracy, w procesie edukacji ciągłej, do przejawiania postaw, które cechuje mobilność, a przede wszystkim motywacja do uczenia się przez całe życie.

Tak więc gospodarka rynkowa oraz nieustannie zmieniający się rynek pracy wpływają na specyfikę i kierunki kształcenia zawodowego. Coraz większego znaczenia nabiera efektywność kształcenia zawodowego, na którą duży wpływ mają zarówno programy nauczania, jak też przebudowa świadomości społecznej w kierunku przyjęcia zasady, że kwalifikacje są towarem na rynku pracy. Istotne jest również powiązanie kształcenia zawodowego z rynkiem pracy, co

wpływa na konieczność wysokiej jakości kształcenia i porównywalność uzyskiwanych kwalifikacji.

Kształcenie zawodowe to termin, który można rozpatrywać w dwóch zakresach i znaczeniach: jako określony stan wiedzy lub jako proces. Kształcenie zawodowe jako określony stan wiedzy stanowi układ pojęć, twierdzeń i prawidłowości dotyczących organizacji procesu i wyników kształcenia zawodowego, realizowanego w różnych warunkach społeczno-historycznych oraz przy różnych rozwiązaniach organizacyjno-programowych¹. W takim rozumieniu mówi się o kształceniu zawodowym jako o jednym z działów pedagogiki pracy.

Kształcenie zawodowe jako obszar problemowy pedagogiki pracy obejmuje kształcenie ogólnozawodowe i specjalistyczne, realizowane w różnych instytucjach kształcenia zawodowego (głównie w szkole zawodowej i zakładzie pracy), prowadzące do uzyskania kwalifikacji zawodowych i warunkujące dobrą przydatność zawodową, wysoką wydajność pracy i zadowolenie z jej wykonywania.

Kształcenie zawodowe rozpatrywane jako proces jest zwykle definiowane jako ciąg systematycznych czynności nauczycieli i uczniów umożliwiających uczniom opanowanie wiedzy, kształtowanie umiejętności i postaw, a także rozwijanie zdolności i zainteresowań². Innymi słowy to ogół celowo organizowanych czynności i procesów umożliwiających przygotowanie do zawodu, a w szczególności przygotowanie do pracy zawodowej w określonej gałęzi gospodarki narodowej na określonym stanowisku pracy.

Przed szeroko rozumianym kształceniem stawia się dwa podstawowe zadania:

- kształtowanie cech kierunkowych osobowości człowieka, w tym postaw i przekonań, uznawanych wartości oraz celów i ideałów, odpowiadających społeczeństwu demokratycznemu,
- przygotowanie jednostki do życia społecznego, w tym do bezpośredniego udziału w rozwoju gospodarczym, społecznym i kulturalnym kraju i narodu³.

W związku z powyższym można wyróżnić dwie podstawowe grupy celów kształcenia zawodowego. Pierwsza z nich zawiera cele ogólne (tzw. kierunkowe), które zakładają kształtowanie wszechstronnie rozwiniętej osobowości człowieka oraz uwzględniają kształtowanie prawidłowego stosunku do świata wartości, społeczeństwa, drugiego człowieka, samego siebie, świata kultury i przyrody. Druga grupa to cele szczegółowe (instrumentalne-operacyjne), do których między innymi należą: opanowanie wiedzy, umiejętności i nawyków zawodowych; opanowanie typowych metod, środków i form działalności zawodowej; rozwinięcie

---

¹ Z. Wiatrowski, *Podstawy pedagogiki pracy*, Bydgoszcz 2000, s. 201.

² S. M. Kwiatkowski, *Kształcenie zawodowe. Dylematy teorii i praktyki*, Warszawa 2001, s. 71.

³ Z. Wiatrowski, *Podstawy pedagogiki...*, s. 210.

uzdolnień, motywacji, zainteresowań i, sprawności niezbędnych do wykonywania zawodu; rozwinięcie umiejętności ciągłego podnoszenia własnych kwalifikacji w drodze doskonalenia zawodowego; a także wykształcenie gotowości dążenia do mistrzostwa w zawodzie. Należy dodać, że cele specyficzne dla poszczególnych kierunków i poziomów kształcenia zawodowego zawierają charakterystyki zawodowe i programy nauczania. Jednakże w zreformowanym systemie kształcenia zawodowego charakteru priorytetowego nabierają dwa cele. Pierwszym jest mobilność zawodowa, inaczej zdolność do wielokrotnej i szybkiej zmiany wykonywanego zajęcia. Drugim celem jest aktywność zawodowa, czyli poszukiwanie zatrudnienia nie tylko u innych pracodawców, ale też u samego siebie (samozatrudnienie) w poczuciu doceniania własnej wartości zawodowej oraz umiejętności zaprezentowania siebie i swojej pracy ewentualnym pracodawcom czy kontrahentom⁴.

Kształcenie zawodowe w systemie szkolnym stanowi istotny element wpływający na konkurencyjność gospodarki. Dlatego też niezwykle ważny jest nie tylko jego wymiar jakościowy, ściśle związany z szeroko rozumianymi czynnikami rozwoju kształcenia zawodowego oraz z przebiegiem samego procesu kształcenia, ale także jego wymiar ilościowy, charakteryzujący się odsetkiem absolwentów szkół gimnazjalnych kontynuujących naukę w szkołach zawodowych.

Wybór dalszej drogi edukacyjno-zawodowej przez gimnazjalistów stanowi jeden z głównych aspektów mojej pracy doktorskiej pisanej pod kierunkiem naukowym prof. Zygmunta Wiatrowskiego na temat: „Działalność zawodoznawcza a świadomość wyboru kierunku dalszego kształcenia przez uczniów szkół gimnazjalnych (na przykładzie badań w województwie kujawsko-pomorskim)”.

Przygotowanie dzieci i młodzieży do wyboru zawodu stanowi ważny problem w literaturze pedagogicznej oraz szczególnie przedmiot zainteresowania pedagogiki pracy. W różnych publikacjach oraz dokumentach istnieje tendencja do określania orientacji zawodowej i poradnictwa zawodowego jako szeroko ujętej działalności służącej realizacji takich celów, jak: pomoc w wyborze pracy i zawodu oraz planowaniu rozwoju zawodowego młodzieży szkolnej, które realizowane są za pomocą różnorodnych form, metod i środków. Traktowanie jednak orientacji i poradnictwa zawodowego jako jedyne obszaru powyższych działań zawęża spojrzenie na problematykę prawidłowego i świadomego wyboru zawodu oraz dalszej drogi edukacyjnej wśród uczniów. O wiele szerszy aspekt do rozważań nad tą problematyką stanowią działania określane mianem działalności zawodoznawczej. Jest to pojęcie jeszcze niewystarczająco sprecyzowane w literaturze przedmiotu, dlatego też przygotowana rozprawa doktorska będzie stanowić m.in. próbę jego zdefiniowania oraz określenia przejawów, rangi i zakresu tego rodzaju działalności.

⁴ J. Szpakowska, *Kierunki reformy kształcenia zawodowego*, [w:] Z. Wiatrowski, *Podstawy...*, s. 219.

Działalność zawodoznawcza traktowana jest tu jako działania wykorzystujące wiedzę o zawodach oraz przygotowaniu do ich wykonywania. Głównym jej celem jest wyposażanie jednostki już od najmłodszych lat w wiedzę zawodoznawczą, która powinna w znacznym stopniu pomóc w świadomym i dojrzałym wyborze przyszłego zawodu, jak również drogi do jego zdobycia. Działalność ta stanowi długotrwały, pedagogicznie uwarunkowany proces, którego uczestnikami są zarówno rodzice, nauczyciele, rówieśnicy, doradcy zawodu, a także zainteresowani wyborem przyszłego zawodu młodzi ludzie.

Analiza literatury pozwala stwierdzić, że „rodzaj oddziaływania pedagogicznego w okresie przedszkolnym i szkolnym, poprzedzający systematyczne kształcenie prozawodowe i zawodowe, w którym nade wszystko chodzi o zbliżanie dzieci i młodzieży do pracy, kształtowania wiedzy o pracy oraz pozytywnego do niej stosunku, jak również o zbliżanie do świata techniki”⁵ określany jest mianem wychowania i kształcenia przedzawodowego. Przyjąć zatem można, że działalność zawodoznawczą będą stanowiły wszelkie działania wchodzące w skład szeroko pojętego wychowania i kształcenia przedzawodowego. Będą nimi przede wszystkim te, które stanowią jednocześnie podstawowe i ogólne zadania, a zarazem szczegółowe problemy edukacji przedzawodowej, a zatem: wychowanie przez pracę, kształcenie ogólnotechniczne, preorientacja, orientacja szkolna i zawodowa, poradnictwo i doradztwo zawodowe. Działania te realizowane są w takich środowiskach, jak: dom rodzinny, przedszkole, szkoła ogólnokształcąca (szkoła podstawowa, gimnazjum i liceum) oraz organizacje młodzieżowe.

W związku z reformą systemu oświatowego w Polsce nowego znaczenia nabrało pojęcie kształcenia prozawodowego, realizowanego głównie w nowym typie szkoły średniej, określanego jako celowo zorganizowany proces edukacyjny, zakładający przygotowanie ogólnozawodowe w powiązaniu z wybranym układem zawodów i specjalności, stanowiący etap wstępny w dążeniu do kwalifikacji i kompetencji zawodowych⁶. Dlatego też w pewnym stopniu działania realizowane poprzez kształcenie prozawodowe, które stanowi pośrednią sytuację edukacyjną pomiędzy kształceniem przedzawodowym a kształceniem zawodowym, można określić również mianem działalności zawodoznawczej.

Z powyższego wynika, że działalność zawodoznawcza stanowi o wiele szerszy aspekt do rozważań nad prawidłowym przygotowaniem do wyboru zawodu niż powszechnie stosowana orientacja i poradnictwo zawodowe. Analiza zadań realizowanych w zakresie tej działalności pozwala na stwierdzenie, że stanowi ona również formę przygotowania uczniów do kształcenia zawodowego.

---

⁵ Z. Wiatrowski, *Podstawy pedagogiki...*, s. 126-127.

⁶ *Ibidem*, s. 185

Jednym z głównych przejawów działalności zawodoznawczej w zakresie kształcenia przedzawodowego jest wychowanie przez pracę. Jest to zamierzony i celowo zorganizowany rodzaj działalności wychowawczej, którego cechą szczególną stanowi wykorzystywanie roli pracy w procesach oddziaływania na jednostkę i dokonywania zmian w jej osobowości⁷. Cechą szczególną tej działalności stanowi fakt, że w procesie tym istotna rola przypada pracy, a ściślej celowym czynnościom jednostki bądź zespołów, w wyniku których powstają wytwory, pełnione są usługi, lub też dokonuje się proces badawczy i twórczy⁸.

Problematyka wychowania przez pracę jest aktualna w każdym okresie życia człowieka, dlatego też rozpatruje się ją w różnych okresach rozwoju i środowiskach życia jednostki. Prawdłowo zorganizowany proces wychowania przez pracę rozpoczyna się w rodzinie i to bardzo wcześnie, następnie realizowany jest: w okresie przedszkolnym i wczesnoszkolnym, w szkole ogólnokształcącej (podstawowej, gimnazjalnej oraz licealnej), w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, w organizacjach młodzieżowych, w okresie kształcenia zawodowego, w okresie studiów wyższych, jak również w okresie aktywności zawodowej człowieka. W każdym z powyżej wymienionych środowisk realizowane są poprzez działalność zawodoznawczą podstawowe zadania wychowania przez pracę, spośród których wiele stanowić może podstawę przygotowania do kształcenia zawodowego. Zalicza się do nich między innymi doprowadzanie dzieci i młodzieży, jak i dorosłych do zdobycia podstaw wiedzy o pracy człowieka, rozumieniu roli pracy, a także do przekonania, że praca stanowi nieodłączną właściwość, potrzebę i konieczność w życiu każdego człowieka. Poprzez wychowanie przez pracę włącza się ponadto dzieci i młodzież w nurt codziennej pracy i kształtuje w ten sposób podstawowe umiejętności pracy (szczególnie umiejętności praktyczne), właściwą motywację do uczestniczenia w każdej pracy społecznie użytecznej, a także odpowiedni stosunek do pracy i jej wytworów⁹. Główną zasadą wychowania przez pracę powinno być „włączanie dzieci od najmłodszych lat w powszechny, społeczny proces pracy do przygotowania obywatela-pracownika, umiejącego współdziałać w codziennym stwarzaniu życia kulturalnego”¹⁰.

⁷ S. Szajek, *Rewolucja naukowo-techniczna a wychowanie przez pracę i kształcenie politechniczne*, [w:] S. Szajek, H. Wolffgramm (red.), *Wychowanie przez pracę i kształcenie politechniczne w warunkach rewolucji naukowo-technicznej*, Poznań 1982, s. 10.

⁸ Z. Wiatrowski, *Podstawy pedagogiki...*, s. 124-127.

⁹ Ibidem, s. 135-136.

¹⁰ T. Nowacki, *Rola i zadania systemu oświatowego przygotowaniu do uczestnictwa w społecznym procesie pracy*, „Kwartalnik Pedagogiczny” 1974, nr 4; Z. Wiatrowski, *Podstawy pedagogiki...*, s. 128, jak również T. Nowacki, *Praca i wychowanie*, Warszawa 1980, s. 311.

Kolejnym ważnym przejawem działalności zawodoznawczej jest kształcenie ogólnotechniczne. Jest to zamierzony i celowo zorganizowany rodzaj działalności pedagogicznej opartej na wykorzystywaniu roli techniki w procesach oddziaływania na jednostkę i dokonywania zmian w jej osobowości oraz kształtowania kultury technicznej. Kształcenie ogólnotechniczne stanowi nieodzowny składnik kształcenia ogólnego dzieci i młodzieży oraz warunek wszechstronnego rozwoju osobowości człowieka. Podstawową kategorią procesu kształcenia ogólnotechnicznego jest technika. Dzięki niej proces ten powinien wzbogacać osobowość człowieka i przyczyniać się do kształtowania jego kultury technicznej, tak aby rozumiał on rolę techniki we współczesnym życiu, czuł się swobodnie w świecie techniki oraz potrafił wykorzystać ją w procesie doskonalenia i polepszania swojej egzystencji.

Do głównych czynności wchodzących w zakres tej działalności, realizujących jednocześnie podstawowe zadania tego kształcenia, należy: uświadomienie młodzieży związków zachodzących pomiędzy nauką i techniką a produkcją społeczną; wyposażanie uczniów w wiadomości, umiejętności i sprawności ogólnotechniczne (warunkujące prawidłowe ich funkcjonowanie w świecie techniki) oraz przygotowanie ich do posługiwania się podstawowymi narzędziami działań technicznych, obsługiwanie maszyn i urządzeń technicznych. Kształcenie ogólnotechniczne ma za zadanie ponadto przygotowanie młodzieży do uczestniczenia w prostych pracach produkcyjnych, a co za tym idzie – kształtowanie odpowiedniego stosunku do pracy fizycznej. Działalność zawodoznawcza w tym zakresie przygotowuje również młodych ludzi do wyboru zawodu zgodnie z możliwościami osobistymi i potrzebami społecznymi, pośrednio do kontynuowania nauki w odpowiednich szkołach zawodowych, a także kształtuje kulturę techniczną ułatwiającą funkcjonowanie we współczesnym świecie¹¹. Pomimo iż wszystkie te działania realizowane są głównie w szkołach ogólnokształcących, niemniej jednak kształcenie ogólnotechniczne to problematyka również ważna w szkołach zawodowych, a nawet w szkołach wyższych, przy czym zadania z nią związane kształtują się w odmienny sposób. W świetle powyższego można uznać, że kształcenie ogólnotechniczne na etapie nauki poprzedzającej kształcenie zawodowe stanowi nieodzowny element prawidłowego przygotowania uczniów do dalszej nauki zawodu.

Orientacja i poradnictwo szkolne oraz zawodowe jako przejaw działalności zawodoznawczej wyraża się przede wszystkim w pomocy młodzieży w wyborze zawodu, głównie przez naukę w szkole.

Orientacja zawodowa obejmuje całokształt zabiegów wychowawczych, mających pomóc młodzieży w samodzielnym, właściwym i uzasadnionym wyborze

¹¹ Z. Wiatrowski, *Podstawy pedagogiki...*, s. 164.

zawodu¹². Stąd działalność zawodoznawczą w tym zakresie stanowią będą wszelkie działania służące realizacji takich zadań, jak: wyposażanie młodego człowieka w wiedzę o zawodach i drogach zdobywania go, kształtowanie umiejętności samooceny oraz względnie stałych zainteresowań zawodowych, kształtowanie właściwego stosunku do pracy i wyrabianie podstawowych umiejętności i sprawności niezbędnych w pracy zawodowej. Należy dodać, że działań w zakresie orientacji zawodowej nie można ograniczyć do pojedynczych osób czy instytucji. Szkoła, wraz z innymi instytucjami zajmującymi się modelowaniem decyzji w zakresie wyboru zawodu, tworzy system orientacji zawodowej¹³.

Analiza literatury przedmiotu wskazuje, że poradnictwo zawodowe stanowi jeden z etapów orientacji zawodowej i tak rozumiane występuje wówczas, gdy osoba wybierająca przyszły zawód dysponuje już pewną określoną wiedzą o sobie samej i wybieranym przez siebie zawodzie czy grupie zawodów, wśród których musi dokonać wyboru i zgłasza się do doradcy po zindywidualizowaną pomoc w podjęciu ostatecznej decyzji. Działalność zawodoznawcza w tym zakresie wspiera więc działalność z obszaru orientacji zawodowej i można ją rozumieć jako: „działalność dotycząca udzielania osobom młodocianym i pełnoletnim indywidualnych porad opartych z reguły na wynikach jednostkowych badań (np. lekarskich, psychologicznych) w zakresie prawidłowego wyboru zawodu, przygotowania zawodowego, doboru odpowiedniego miejsca i stanowiska pracy, doskonalenia lub zmiany kwalifikacji”¹⁴.

W świetle powyższego stwierdzić można, że orientacja szkolna i zawodowa oraz poradnictwo zawodowe stanowi całościowy systematycznej, celowej, długotrwałej działalności zawodoznawczej mającej prowadzić do prawidłowego wyboru zawodu, a działania w jej zakresie powinny zmierzać do maksymalnego aktywizowania uczniów w samodzielnym poszukiwaniu informacji o sobie samym, własnych możliwościach i predyspozycjach, o zawodach i kierunkach kształcenia, a także o rynku pracy i aktualnej sytuacji na nim, a co za tym idzie, do racjonalnego planowania własnej kariery zawodowej.

W nowej strukturze kształcenia ponadgimnazjalnego, wprowadzonej ustawą z 21 listopada 2001 roku, powołano do życia nowy typ szkoły – trzyletnie liceum profilowane. Szkoła ta ma za zadanie sprostać nowym wymaganiom związanym z tempem przeobrażeń w gospodarce oraz zmiennym rynkiem pracy, gdyż

¹² W. Rachalska, *Wybrane problemy teoretyczne*, [w:] *Orientacja i poradnictwo zawodowe w szkole podstawowej*, (red.) M. Górbiel, Warszawa 1980, s. 13.

¹³ A. Kargulowa, *System orientacji zawodowej a system pracy wychowawczej szkoły*, [w:] *Orientacja i poradnictwo...*, s. 20-21.

¹⁴ W. Rachalska, *Problemy orientacji zawodowej...*, s. 69.

zjawiska te wymagają od absolwentów szkół gotowości do częstej zmiany zawodów oraz podstaw wiedzy umożliwiającej samodzielne doksztalcanie się i doskonalenie. Ważne jest również, aby posiadali oni ogólnozawodową wiedzę, która w krótkich cyklach kształcenia umożliwi uzyskanie kwalifikacji zawodowych odpowiadających na aktualne zapotrzebowanie rynku pracy. Liceum profilowane nie jest szkołą, która będzie kształciła młodzież w konkretnym zawodzie. Główny cel edukacji w tej szkole stanowi zapewnienie absolwentowi dobrego przygotowania ogólnokształcącego, które umożliwi mu zdawanie egzaminu dojrzałości, a co za tym idzie wstęp na wyższą uczelnię, jak również tworzenie warunków do kształcenia ogólnozawodowego oraz przygotowanie do podejmowania działań przedsiębiorczych. Z powyższego wynika, że szkoła ta stanowi doskonały teren do realizacji zadań kształcenia prozawodowego, które zakładają przygotowanie ogólnozawodowe w powiązaniu z wybranym układem zawodów i specjalności, stanowiącym etap wstępny w dążeniu do uzyskania kwalifikacji i kompetencji zawodowych. Wskazują na to ogólne zadania kształcenia prozawodowego realizowane poprzez działalność zawodoznawczą, które można przedstawić następująco:

- doprowadzanie kształconych do rozpoznania ogólnych właściwości działalności zawodowej (w tym zawodów, specjalności i zadań zawodowych);
- ukazywanie całej złożoności pracy zawodowej;
- zapoznawanie uczących się ze współczesną organizacją pracy zawodowej;
- kształtowanie cech charakterologicznych i systemu wartości sprzyjających pomyślnemu realizowaniu zadań zawodowych;
- zbliżanie kształconych do rzeczywistych sytuacji działalności zawodowej, traktowanej jako powinność człowieka dorosłego;
- kształtowanie przekonania wśród młodych ludzi, że działalność zawodowa współczesnego człowieka może i powinna sprzyjać stawianiu się podmiotem w każdej sytuacji pracowniczej;
- przygotowanie młodzieży do dalszego kształcenia specjalistycznego i w efekcie do zdobycia zawodu, jak również do kształcenia ustawicznego w całym okresie dorosłości¹⁵.

Z dokonanego opracowania wynika, że działalność zawodoznawcza stanowi bardzo istotną dla systemu edukacji formę przygotowania młodych ludzi do kształcenia zawodowego. Od niej bowiem w dużej mierze zależy jakość samego kształcenia. Współcześnie na rynku pracy zachodzą zmiany, na które oddziałują różnorodne czynniki związane z procesem globalizacji gospodarki

---

¹⁵ Z. Wiatrowski, *Podstawy pedagogiki...*, s. 185-186.

rynkowej, rozwojem nowych technologii informacyjnych oraz procesami demograficznymi. Zmienia się organizacja i charakter pracy, rosną wymagania pracodawców wobec pracowników. Obok kwalifikacji zawodowych cenią oni sobie dyspozycyjność, mobilność, gotowość do podejmowania ryzyka, czy też umiejętność dostosowania się do nowych warunków pracy. Wzrastająca rola czynnika wyznaczającego pozycję jednostki na rynku pracy, jakim jest wiedza, powoduje wzrost zapotrzebowania na coraz wyżej kwalifikowane kadry, kurczenie się rynku prac wymagających niewielkiego przygotowania zawodowego, postępującą substytucję pracy żywej przez pracę uprzedmiotowioną i związany z tym proces ubytku miejsc pracy, niepewność zatrudnienia oraz wrastający poziom bezrobocia¹⁶.

Funkcjonowanie w warunkach konkurencji międzynarodowej oraz uczestnictwo w strukturach europejskich postawiło przed Polską konieczność takiego przekształcania systemu edukacji, by w sposób systematyczny włączać go w nurt głównych przemian edukacyjnych zachodzących zwłaszcza w krajach zachodnioeuropejskich. Sytuacja na rynku pracy wymagać będzie rozwijania nowych struktur organizacyjnych i usługowych, ściślejszego powiązania kształcenia zawodowego ze światem pracy i zatrudnieniem, wdrażania strategii nauczania, które wprowadzać będą nową jakość kształcenia zgodną ze standardami europejskimi. Dlatego też należy żywić nadzieję, że przedstawiona powyżej działalność zawodoznawcza odegra niemałą rolę w tej kwestii i stanie się znaczącym pomostem wprowadzającym młode pokolenie w proces zreformowanego kształcenia zawodowego.

---

¹⁶ J. Głowacka, *Tendencje na rynku pracy w krajach Unii Europejskiej*, „Gospodarka Narodowa” 1995, nr 5, s. 43-47.